

5.3.2019

Sosiaali- ja terveysministeriön täydentävät ratkaisuehdotukset

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriötä täydentämään 26.2.2019 ja 27.2.2019 antamia ratkaisuehdotuksia. Sosiaali- ja terveysministeriö esittää seuraavia muutoksia järjestämislain ja valinnanvapauslain säännöksiin. Nyt ehdotettavat muutokset säännöksiin korvaavat näiltä osin 26.2. ja 27.2.2019 päätetyissä ratkaisuehdotuksissa ehdotetut muutokset.

Järjestämislaki (muutokset suhteessa StV:n mietintöluonnokseen on merkitty ehdotettuihin pykäliin keltaisella maalauksella, poisto ylivivattu)

16 §

Maakuntien yhteistyösopimus

Sosiaali- ja terveydenhuollon alueelliseksi yhteensovittamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen kuuluvien maakuntien on tehtävä yhteistyösopimus. Sopimus on laadittava valtuustokausittain. Sopimuksessa on otettava huomioon asiakkaiden tarpeet sekä 26 §:n mukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet. Sopimuksen toteutumista on seurattava ja arvioitava vuosittain. Sopimusta on tarvittaessa muutettava.

Yhteistyösopimuksessa on sovittava:

- 1) toimenpiteistä palvelujen integraation ja yhdenvertaisen saatavuuden, asiakkaiden osallistumiskoikeuksien ja vaikutusmahdollisuuksien sekä kielellisten oikeuksien varmistamiseksi;
- 2) toimenpiteistä vaikuttavan, laadukkaan ja kustannustehokkaan sosiaali- ja terveydenhuollon tuotantorakenteen varmistamiseksi;
- 3) maakuntien työnjaosta ja yhteistyöstä ympärivuorokautisen päivystyksen tuottamisessa siltä osin kuin siitä ei säädetä 11 §:ssä tai muualla;
- 4) ensihoidon yhteistyöstä ja sovittamisesta yhteen muun toiminnan kanssa sekä ensihoitokeskuksen toiminnan rahoittamisesta;
- 5) maakuntien työnjaosta ja yhteistyöstä muiden kuin 3 ja 4 kohdassa tarkoitettujen sosiaali- ja terveyspalvelujen ja tukipalvelujen järjestämisessä, muun toiminnan yhteensovittamisesta sekä uusien menetelmien käyttöönoton periaatteista;
- 6) yhteistyöalueen investointisuunnitelmasta, johon sisältyy maakuntalain 12 §:ssä tarkoitettu maakuntien yhteinen esitys valtioneuvostolle sosiaali- ja terveydenhuollon taloudellisesti merkittävistä tai sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan tai palvelujärjestelmän kannalta muutoin laajakan-
toisista investoinneista;
- 7) maakuntien yhteistyöstä ja työnjaosta koulutuksen, tutkimuksen ja kehittämistoiminnan toteuttamisessa;
- 8) sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan ja sähköisten palvelujen kehittämisestä ja asiakas- ja potilastietojen käytön yhteensovittamisesta sekä julkisen hallinnon tietohallinnon ohjauksesta annetun lain (634/2011) mukaisen alueellisen kokonaisarkkitehtuurin määrittelystä yhteistyöalueella;
- 9) häiriö- ja poikkeustilanteisiin varautumisen edellyttämistä toimenpiteistä ja palvelutuotannon yhteistyöstä riittävien ja yhdenvertaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi kaikissa tilanteissa;
- 10) muusta sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöstä.

Edellä 2 momentin 4 ja 5 kohdassa tarkoitettujen työnjakojen on edistettävä asiakas- ja potilasturvallisuutta ja muuta laatua sekä tarkoituksenmukaisen, kustannusvaikuttavan ja tehokkaan tuotantorakenteen toteutumista. Työnjaossa on lisäksi varmistettava, että yhteistyösopimuksen perusteella palveluja antavassa toimintayksikössä on tehtävän hoitamiseksi riittävät taloudelliset

ja henkilöstövoimavarat sekä osaaminen.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan lisäksi antaa tarkempia säännöksiä 2 momentissa tarkoitetuista asioista, joista on sovittava yhteistyösopimuksessa.

Perustelut:

Lain 52 §:n mukaan maakuntien on varauduttava häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin, joita voivat olla esimerkiksi suuronnettomuudet tai erilaiset toiminnalliset häiriötilanteet, kuten palveluntuottajan konkurssi tai palveluntuottajan rekisteristä poistaminen tai rekisteröinnin peruuttaminen taikka maakunnan hyväksymisen peruuttaminen potilas- tai asiakasturvallisuuden vaarantumisen vuoksi. Palveluntuottajan tai palveluyksikön rekisteröinnin poistamisesta ja peruuttamisesta säädetään palveluntuottajalain 28 ja 29 §:ssä sekä valinnanvapauslain alaan kuuluvien palvelujen osalta hyväksymisen peruuttamisesta säädetään valinnanvapauslain 47 §:ssä ja sopimuksen irtisanomisesta tai purkamisesta säädetään valinnanvapauslain 50 §:ssä.

Lain 16 §:ssä säädetään maakuntien yhteistyösopimuksesta. Pykälän 2 momentin 9 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi velvoite sopia häiriö- ja poikkeustilanteisiin varautumisen edellyttämien toimenpiteiden lisäksi palvelutuotannon yhteistyöstä riittävien ja yhdenvertaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi kaikissa tilanteissa. Varautumiseen liittyvät häiriötilanteet ja poikkeusolot voivat ulottua usean maakunnan alueelle tai olla niin merkittäviä, että yksittäisellä maakunnalla ei ole riittäviä voimavaroja selviytyä yksin tilanteen edellyttämistä toimenpiteistä. Sen vuoksi on tarpeen, että yhteistyöalueen maakunnat sopivat yhdessä niistä toimenpiteistä ja palvelutuotannon yhteistyöstä, joita häiriötilanteet ja poikkeusolot edellyttävät ja miten niihin varaudutaan. Yhteistyösopimuksessa sovitut asiat osaltaan määrittävät sitä tasoa ja valmiutta, joka jokaisen maakunnan liikelaitoksella itsenäisesti tulee olla.

Sopimuksessa voidaan varautumiseen liittyvissä toimenpiteissä sopia esimerkiksi sosiaali- ja terveyskeskuksen palvelujen osalta asiakkaiden ohjaamisesta toisen maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskukseen erityisesti maakuntien raja-alueilla palvelujen saatavuuden turvaamiseksi. Asiakasetelipalveluiden osalta voidaan sopia asiakkaiden ohjaamisesta toisen maakunnan liikelaitoksen tuottamaan palveluun tilanteissa, joissa palvelujen saatavuus heikentyy ja riittävää määrää yksityistä palvelutuotantoa ei ole saatavilla. Näillä sopimuksessa sovitulla yhteistyön muodoilla olisi merkitystä myös jokaisen yksittäisen maakunnan määritellesä esimerkiksi omaa palveluverkkoaan. Erikoissairaanhoidossa voidaan sopia normaaliaikojen järjestelyitä laajemmasta työnjaosta tai henkilöstön tilapäisestä hyödyntämisestä toisen maakunnan palvelutuotannossa. Myös tältä osin voidaan sopia maakuntien keskinäisestä työnjaosta ja alueellisten erityisolosuhteiden huomioon ottamisesta sekä siitä, miten maakunnat voivat toimia yhteistyössä erilaisissa häiriötilanteissa.

Valtakunnallinen häiriötilanteisiin varautuminen alueilla varmistetaan usealla eri toimenpiteellä. Lain 17 §:n mukaisesti maakuntien on kuultava sosiaali- ja terveysministeriötä ennen yhteistyösopimuksen hyväksymistä. Lisäksi lain 18 §:n mukaisesti valtioneuvosto voi päättää maakuntien yhteistyösopimuksesta, mikäli maakunnat eivät pääse sopimukseen sopimuksesta tai palvelujen saatavuus vaarantuu yhteistyöalueella esimerkiksi häiriötilanteen vuoksi tai muutoin. Lain 29 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon ohjauksesta. Ohjausta ja vuosittaisia maakuntien ja sosiaali- ja terveysministeriön välisiä ohjausneuvotteluja varten laaditaan 30 §:n mukainen palvelujen saatavuuden ja rahoituksen riittävyyden arviointi. Osana arviointia tehdään arvio toimenpiteistä palvelujen saatavuuden ja laadun turvaamiseksi. Arvioinnin perusteella sosiaali- ja terveysministeriö neuvottelee yhteistyösopimuksen toteutumisesta sekä tarpeenmukaisista toimenpiteistä palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden ja rahoituksen riittävyyden turvaamiseksi. Osana kokonaisuutta tarkastellaan

myös maakuntien toimintakykyä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Tarvittaessa 16 §:n 4 momentin mukaisesti valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin, miten yhteistyösopimuksessa 16 §:n 2 momentin asioista, kuten varautumisesta, on yhteistyösopimuksessa sovittava.

22 §

Maakunnan oma ja muu palvelutuotanto

Maakunnan on omassa toiminnassaan erotettava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen ja palvelujen tuottaminen. Maakunnan omasta palvelujen tuottamisesta vastaa maakuntalain 52 §:ssä tarkoitettu maakunnan liikelaitos. Vastuu maakunnan omien sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamisesta on annettava yhdelle liikelaitokselle. Maakunnan muu liikelaitos voi kuitenkin tuottaa sen tuotantovastuulla olevaan tehtävään liittyviä yksittäisiä täydentäviä palvelun osia sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamisesta vastaavalle liikelaitokselle. Lisäksi maakunnalla voi olla yksi tai useampi liikelaitos asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa annetun lain (/ , jäljempänä *valinnanvapauslaki*) tarkoittamia suoran valinnan palveluja varten.

Maakunta voi lisäksi tuottaa järjestämisvastuulleen kuuluvia sosiaali- ja terveystalveluja maakuntalain 8 §:ssä säädetyllä tavalla. Kunnat, kuntayhtymät sekä niiden tytäryhteisöt ja määräysvallassa olevat säätiöt eivät saa tuottaa maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvia sosiaali- ja terveystalveluja.

Maakunnan liikelaitoksen tehtävänä on tuottaa palvelut, jos niitä ei muutoin ole saatavilla lainsäädännön, palvelustrategian tai maakunnan palvelulupauksen mukaisesti. **Maakunnan liikelaitoksen palvelutuotannon tason ja valmiuden on oltava sellainen, että palvelutuotannolla varmistetaan riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut valinnanvapauslain 85 §:ssä säädetyin mukaisesti sekä muissa kuin valinnanvapauslain 85 §:ssä säädetyissä tilanteissa siten kuin varautumisesta säädetään 52 §:ssä ja yhteistyöalueen kesken sovittavista asioista säädetään 16 §:ssä.**

Perustelut:

Lain 22 §:n 3 momentissa säädetään liikelaitokselle tuottamisvastuu tilanteissa, joissa markkinatilanteesta tai muista syistä johtuen syntyy tilanne, että lain mukaisia palveluja ei olisi saatavilla. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa tietylle alueelle palveluja tuottanut yritys lopettaa toimintansa eikä muita yrityksiä tai yhteisöjä ole tulossa tilalle. Momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että siitä ilmenee palvelutuotannon tasoa ja valmiutta koskevat edellytykset.

Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi velvoite maakunnan liikelaitokselle ylläpitää sellaista palvelutuotannon tasoa ja valmiutta, että se pystyy ensinnäkin täyttämään tuotannolle tulevat valinnanvapauslain 85 §:ssä säädetyt edellytykset ja sitä kautta turvaamaan riittävät palvelut. Valinnanvapauslain 85 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi liikelaitokselle velvoite ottaa asiakkaikseen sellaisen yksityisen tuottajan asiakkaat, joiden palvelujen saanti vaarantuu tuottajasta johtuvasta syystä. Tämä edellytys asettaa liikelaitokselle veloitteen ennakoon asettaa palvelutuotanto sellaiselle tasolle (esimerkiksi palveluverkon muodostamisessa) ja valmiuteen, jossa sillä on riittävä oma tuotanto kaikkien valinnanvapauslain soveltamisalaan kuuluvien palvelujen osalta. Lisäksi säännöksessä säädetäisiin siitä, että vastaava velvoite koskee myös muita kuin valinnanvapauslain 85 §:n tilanteita eli muita kuin valinnanvapauspalveluja. Tällöin tuotannon tason ja valmiuden edellytyksenä on turvata lain 52 §:ssä säädetyin varautumisen edellyttämistä tilanteista ja valmiussuunnitelmassa tarkemmin määrittelyillä tavoilla riittävä palvelutuotanto kaikissa tilanteissa. Säännöksessä viitattaisiin lisäksi

lain 16 §:ään yhteistyöalueella tehtävästä sopimuksesta. Maakunnan liikelaitoksen tuotannolle tuleva velvoite määrittäisi siten osittain myös edellä mainitun yhteistyöalueen sopimuksen ja siinä tarkemmin määritellyn yhteistyöalueen palvelutuotannon yhteistyön kautta.

Edellytykset palvelutuotannon tasolle ja valmiudelle tulisivat siten sääntelykokonaisuudesta, jossa tulee ottaa huomioon ennakkoon tehdyn valmiussuunnitelman määrittelemät resurssit ja toimenpiteet sekä valinnanvapauspalvelujen osalta erityissääntely yksityisten palveluntuottajien palvelutuotannon päättymisestä. Molempien osalta toimenpiteitä ja varautumista on tehtävä ennakkollisesti. Lisäksi kokonaisuuteen ja jokaisen maakunnan oman liikelaitoksen palvelutuotantoon vaikuttaisi edellä kuvattu yhteistyöalueen kanssa sovittava yhteistyö. Lähtökohtaisesti palvelutuotantoa koskevat häiriötilanteet ja yksityisten tuottajien markkinoilta poistuminen ovat maakunnan tiedossa ennakkoon, jolloin sillä on aikaa valmistautua palvelutuotannossa tapahtuviin muutoksiin. Esimerkiksi palveluntuottajan konkurssin tai mahdollisten muiden palvelutuotantoon vaikuttavien taloudellisten ongelmien osalta palveluntuottajalain 5 §:n mukainen palveluntuottajan vakavaraisuutta koskeva sääntely varmistaa rekisteröintivaiheessa palveluntuottajien vakavaraisuuden ja palvelutuotannon aikana rekisteröinnin edellytyksenä olevia taloudellisen luotettavuuden edellytyksiä seurataan. Valinnanvapauslain osalta on myös menettelyjä, joilla maakunta pystyy seuraamaan palveluntuottajien toimintaedellytyksiä, eivätkä häiriötilanteet lähtökohtaisesti synny sen vuoksi yllättäen. Edellä kuvatuista säännöksistä huolimatta maakunnan liikelaitoksen tulee ennakkoon varautua häiriötilanteisiin edellä kuvatulla tavalla ja varmistaa palvelutuotannon mahdollisuudet vastata riittävästä palveluista kaikissa tilanteissa.

52 §

Varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin

Maakunnan omasta tuotannosta säädetään 22 §:ssä. Maakunnan on varauduttava tuottamaan riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmillan sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien tai yhteistyöalueen maakuntien kanssa. Valmiussuunnitelmassa on oltava toimenpiteet maakunnan liikelaitoksen palvelutuotannolle, joilla turvataan sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palvelut ja niiden jatkuvuus toimenpiteitä edellyttäviin häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Varautumisessa on varmistettava palvelujen jatkuvuuden turvaaminen erityisesti myös silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palvelujen tuottajilta sekä silloin, kun palveluja tuotetaan valinnanvapauslain mukaisesti.

Valtio voi osallistua sosiaali- ja terveydenhuollossa tarvittavan valmiuden ylläpitämiseen ja häiriötilanteiden hoitamiseen rahoittamalla sellaista toimintaa, jonka korvaaminen valtion varoista on erityisestä syystä tarkoituksenmukaista. Toimintaa varten sosiaali- ja terveysministeriö voi nimetä ja valtuuttaa valtakunnallisia toimijoita.

Häiriötilanteisiin varautumisesta voidaan tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Perustelut:

Lain 52 §:ssä säädetään, että maakunnan on varauduttava häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä säädettäisiin maakunnan velvollisuu-

desta varautua tuottamaan riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmissa sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien tai yhteistyöalueen maakuntien kanssa. Maakuntien ja palveluntuottajien tulee varautua normaaliolojen häiriötilanteiden lisäksi myös poikkeusoloihin. Valmiussuunnitelmassa olisi oltava konkreettiset toimenpiteet maakunnan liikelaitoksen palvelutuotannolle, joilla turvataan sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palvelut ja niiden jatkuvuus häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Maakunnan omasta tuotannosta säädetään lain 22 §:ssä ja varautumista koskeva sääntely täsmentää oman tuotannon tasoon ja valmiuteen koskevia edellytyksiä. Oman tuotannon on vastattava valmiussuunnitelmassa olevia toimenpiteitä.

Varautumisen velvoite koskee erilaisia tilanteita, joissa palvelujen jatkuvuus on turvattava. Varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin voi koskea erilaisia tilanteita sähköjakeluhäiriöistä tai tietoverkon kaatumisesta laajamittaisempiin kriisi- tai onnettomuustilanteisiin. Tällaisissa tilanteissa häiriö- tai poikkeusolo on kestoaltaan tyypillisesti muutamista tunteista muutama viikkoihin. Lisäksi varautuminen voi koskea häiriötilanteita palvelutuotannossa, joita ovat esimerkiksi palveluntuottajien laatuun tai potilas- ja asiakasturvallisuuteen liittyvät ongelmat tai palvelujen saatavuuteen liittyvät ongelmat, kuten palveluntuottajan konkurssi tai muunlainen kyvyttömyys tuottaa palvelua vastuullaan olevalle väestölle. Näissä tapauksissa häiriötilanteen kesto tulisi olemaan muutamasta viikosta muutama kuukauteen. Lähtökohtaisesti esimerkiksi yksityisen tuottajan markkinoilta poistuminen konkurssin vuoksi on maakunnan tiedossa ennakkoon, jolloin sillä on aikaa valmistautua palvelutuotannossa tapahtuviin muutoksiin. Edellä olevasta huolimatta valmiussuunnitelmassa tulee ja maakunnan liikelaitoksen tulee ennakkoon varautua häiriötilanteisiin ja varmistaa palvelutuotannon mahdollisuudet vastata riittävistä palveluista kaikissa tilanteissa.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan on häiriötilanteissa varmistettava riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen jatkuvuuden turvaaminen erityisesti silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palvelujen tuottajilta sekä silloin, kun palveluja tuotetaan valinnanvapauslain mukaisesti. Valinnanvapauslain 85 ja 69 §:ssä on erityissääntelyä häiriötilanteisiin liittyvästä maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuusta, joka tarkoittaa oman tuotannon tason ja valmiuden edellytyksiä valinnanvapauspalvelujen osalta. Valmiussuunnitelmassa tulee ottaa huomioon sekä edellä mainittu valinnanvapauslain sääntely että myös muut kuin valinnanvapauspalveluja koskevat tilanteet ja palvelut.

Maakunnan toimintakyvyn ja riittävien resurssien turvaamiseksi häiriö- ja poikkeustilanteissa maakunta laatii siis 1 momentin mukaisen valmiussuunnitelman. Valmiussuunnitelman tulee sisältää riittävät resurssit, joilla maakunta pystyy vastaamaan palveluista ja niiden jatkuvuuden turvaamisesta. Henkilöstöresurssien osalta valmiussuunnitelma sisältää toimenpiteet, miten esimerkiksi työaikajärjestelyillä, henkilösiirroilla liikelaitoksen yksiköiden välillä sekä sijaisreservin käytöllä turvataan palvelujen jatkuvuus. Häiriötilanteen johtuessa palveluntuottajan lopettamisesta, myös toimintansa lopettavan yksikön henkilöstöä voi olla mahdollista rekrytoida maakunnan liikelaitoksen palvelukseen.

Lisäksi valmiussuunnitelman osana on taloudellisen valmiuden suunnitelma, jonka perusteella maakunta pystyy taloudellisesti vastaamaan häiriötilanteeseen. Tältä osin valmiussuunnitelmassa on otettava huomioon muun ohella valinnanvapauslain 69 §:n edellytys rahoituksen turvaamisesta. Toimintaedellytysten osalta maakunnalla on oltava riittävät edellytykset huolehtia tarpeenmukaisten toimintojen ylläpitämisestä häiriötilanteissa, omattava riittävät toimitilat sekä pystyttävä huolehtimaan tarpeenmukaisista huolto- ja tukitoimenpiteistä, jotka ovat palvelujen jatkuvuuden turvaamiselle välttämättömiä. Tilojen järjestämisessä voidaan hyödyntää hyvin pitkälti olemassa olevia tiloja tehostamalla huoneiden käyttöä tai laajentamalla aukioloaikoja. Tehostamalla liikkuvia palveluja ja

etäpalveluja voidaan mahdollistaa tilojen riittävyttä häiriötilanteissa. Lisäksi maakunnalla on mahdollisuus ottaa muihin tarkoitettuja omia tilojaan tilapäiseen käyttöön häiriötilanteen ajaksi. Kokonaisuutena valmiussuunnitelmassa on siis kuvattava ja toimenpiteillä varmistettava palveluverkon kattavuus sellaisella tasolla, joka kaikissa tilanteissa, myös häiriö- ja poikkeustilanteissa, turvaa riittävien palvelujen tuotannon.

Palvelutuotannon häiriötilanteissa asiakasohjaus nousee merkittävään rooliin. Maakunnan on varautumissuunnitelmassa huomioitava myös muun muassa se, miten asiakkaat tavoitetaan ja millaisilla menettelyillä heille kerrotaan korvaavista palveluista. Suoran valinnan palveluiden häiriö- tai poikkeustilanteissa asiakkaat ensisijaisesti siirrettäisiin maakunnan liikelaitoksen suoran valinnan palveluihin, mutta asiakkailla on myös mahdollisuus valita toinen palveluntuottaja. Kaikissa tilanteissa oikea-aikainen ja saavutettava tiedotus ja asiakkaiden ohjaus ovat keskeinen asia, joka on huomioitava ja suunniteltava ennakoon.

Valmiussuunnitelman tulee sisältää myös kuvaus maakunnan johtojärjestelmästä häiriö- ja poikkeustiloissa. Lisäksi osana valmiussuunnitelmaa maakunnan tulee varmistaa riittävä varautumis- ja valmiusasioiden harjoittelu ja koulutus. Maakunnalla tulee olla valmius toteuttaa valmiussuunnitelman mukaiset toimenpiteet ja tehtävät häiriö- tai poikkeustilan toteutuessa.

Varautumisen osalta maakunnan on myös tehtävä tarpeenmukaista yhteistyötä muiden maakuntien kanssa. Tästä säädetään lain 16 §:ssä. Pykälän mukaisessa yhteistyöalueen yhteistyösopimuksessa maakunnan on sovittava tarpeenmukaisesta yhteistyöstä ja niistä toimenpiteistä häiriö- ja poikkeustilanteisiin varautumisessa, joita hoidetaan yli maakunnallisesti. Palvelujen jatkuvuuden turvaamisen osalta yhteistyöaluesopimuksessa voidaan sopia esimerkiksi erikoissairaanhoidon työnjaosta häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, muusta alueen yhteistyöstä väestön hoitoon ja hoivaan akuuteissa palvelujen puutostilanteissa sekä muista tarkoituksenmukaisista toimenpiteistä palvelujen jatkuvuuden turvaamiseksi. Yhteistyöalueen sopimuksessa sovittavat asiat vaikuttavat osaltaan siihen, miten liikelaitoksen oman tuotannon taso ja valmius edellyttävät.

58 §

Asiakas- ja potilastietojen rekisterinpito

Maakunta on henkilötietolain (523/1999) 3 §:n 4 kohdassa tarkoitettu rekisterinpitäjä sen järjestämisvastuulle kuuluvassa toiminnassa syntyneille sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastiedoille. Näistä asiakas- ja potilastiedoista ja niiden käsittelystä säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa, potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa, sosiaalihuollon asiakasasiakirjoissa annetussa laissa (254/2015), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) ja henkilötietolaissa tietosuojalaissa (1050/2018).

Maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvien sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajalla on oikeus käsitellä 1 momentissa tarkoitettussa maakunnan asiakas- ja potilasrekistereissä olevia tietoja siinä laajuudessa, kuin ne ovat tarpeen asiakkaan palvelun toteuttamiseksi. Palveluntuottajan on määriteltävä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön tai muun asiakastietoja käsittelevän henkilön oikeus käyttää asiakas- ja potilastietoja. Käyttöoikeus saadaan antaa vain kunkin ammattihenkilön ja muun asiakas- ja potilastietoja käsittelevän henkilön työtehtävissään tarvitsemiin välttämättömiin asiakas- ja potilastietoihin. Asiakas- ja potilastietojen käsittelyn perusteena on oltava tietoteknisesti

varmistettu hoitosuhde tai asiayhteys. Palveluntuottajan on pidettävä rekisteriä asiakas- ja potilastietojärjestelmiensä ja asiakas- ja potilasrekisteriensä käyttäjistä sekä näiden käyttöoikeuksista. Käyttöoikeuksien on perustuttava sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön tai muun asiakas- ja potilastietoja käsittelevän henkilön työtehtävään ja annettavaan palveluun. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella tarkennetaan käyttöoikeuksien määrittelyn periaatteita.

Maakunnan asiakas- ja potilasrekisterit tulee muodostaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetun lain mukaisia valtakunnallisia tietojärjestelmäpalveluja käyttäen. Velvollisuus koskee myös yritysten, yhteisöjen ja ammatinharjoittajien maakunnille tuottamien ja maakunnan rahoittamien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen asiakas- ja potilastietoja palvelun tuottamisperusteesta ja -tavasta riippumatta.

Perustelut

Perustuslakivaliokunnan mielestä valinnanvapauslaki on mahdollista käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä vain, mikäli käyttövaltuuksia koskeva perussääntely sisällytetään myös valinnanvapauslakiin, jollei käyttövaltuuksia koskevaa sääntelyä hallituksen esityksessä laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä ole perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella valinnanvapauslain eduskuntakäsittelyn aikana hyväksytty tulemaan voimaan viimeistään valinnanvapauslain soveltamisen alkamishetkellä. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan, koska velvoite koskee kaikkien palveluntuottajien asiakas- ja potilastietojen käyttövaltuushallintaa, asiasta tulisi säätää nimenomaisesti järjestämislain 58 §:ssä, ei valinnanvapauslaissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdotti tämän takia vastineessaan 26.2.2019 perustuslakivaliokunnan valinnanvapauslakia koskevan lausunnon edellyttämällä tavalla, että järjestämislakiin, ei valinnanvapauslakiin, lisättäisiin käyttövaltuuksia koskeva perussääntely. Valinnanvapauslain 58 §:n 2 momenttiin esitettiin, siis kuten perustuslakivaliokunta edellytti, vastaava säännöstä kuin asiakastietolain hallituksen esityksessä (300/2018) asiakastietolain 14 §:än oli esitetty.

Lisäksi järjestämislain 58 §:n 2 momenttiin esitettiin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksenantovaltuus asiakas- ja potilastietojen käsittelyn käyttövaltuuksien perusteista. Tuottajien saatavilla olevia tietoja rajataan käyttövaltuushallinnalla niin, että kukin ammattihenkilö pääsee vain niihin tietoihin, jotka ovat kyseisen palvelun ja ammattihenkilön tehtävän kannalta välttämättömiä. Käyttövaltuuksien perusteita ovat vähintään palvelu ja ammattihenkilön rooli.

Perustuslakivaliokunta on 26.2.2019 uutta asiakastietolakia (HE 300/2018) koskevassaan lausunnossaan (PeVL 71/2018 vp) todennut, että lakiehdotuksen 14 §:n 1 momentin mukaan asiakastietojen käsittelyn perusteena on oltava tietoteknisesti varmistettu hoitosuhde tai asiayhteys. Palveluntuottajan on määriteltävä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön tai muun asiakastietoja käsittelevän henkilön oikeus käyttää asiakastietoja, ja käyttöoikeus saadaan antaa vain kunkin ammattihenkilön ja muun asiakastietoja käsittelevän henkilön työtehtävissään tarvitsemiin välttämättömiin asiakastietoihin. Perustuslakivaliokunta painotti säädettäväksi ehdotetun merkitystä. Asiakastietolain 14 §:n mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos antaa määräykset niistä perusteista, joiden mukaisesti palvelunantajan on määriteltävä asiakastietoja käsittelevien henkilöiden käyttöoikeudet asiakastietoihin. Perusteluissa esitetyn arvion mukaan määräysten antaminen liittyy teknisluonteisiin asioihin valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen toteuttamisessa, ja sääntelyn tarve on näin ollen varsin yksityiskohtaista ja teknisluonteista. Perustuslakivaliokunnan mielestä arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyn perusteista määrääminen ei ole luonteeltaan yksityiskohtaista ja teknistä.

Merkitystä asiassa on myös sillä, että määräyksenantovaltuus vaikuttaisi kohdistuvan myös käyttötarkoituksen muutokseen, mikäli esimerkiksi terveydenhuollon tarkoituksiin kerättyjä tietoja käsitellään sosiaalihuollon tarkoituksiin. Määräyksenantovaltuutta oli perustuslakivaliokunnan mukaan täsmennettävä olennaisesti.

Perustuslakivaliokunnan lausuntojen (PeVL 71/2018 ja PeVL 65/2018 vp) johdosta ministeriö esittää järjestämislain 58 §:n 2 momenttia muutettavan edellä esitetyn pykälämuotoilun mukaisena.

Järjestämislain 58 §:n 2 momentin muutos esitetään kuitenkin sillä edellytyksellä, että uutta asiakastietolakia (HE 300/2018) ei keretä hyväksymään perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitetyllä aikataululla.

Valinnanvapauslaki

85 §

Yksityisen palveluntuottajan palvelutuotannon päättyminen

Yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan palvelutuotannon päättyessä palveluntuottajan konkurssin tai muun vastaavan syyn johdosta kyseisen palveluntuottajan asiakas saa suoran valinnan palvelut asuinmaakuntansa liikelaitokseen kuuluvasta suoran valinnan palveluysiköstä, joka on maakunnan alueella parhaiten hänen saavutettavissaan.

Asiakkaalla, jolle on 1 momentin mukaisesti osoitettu liikelaitoksen suoran valinnan palveluysikkö, on oikeus vaihtaa palveluysikkö 20 §:n 4 momentissa säädetystä määräajasta riippumatta.

Asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin perusteella palveluja tuottavan yksityisen palveluntuottajan palvelutuotannon päättyessä palveluntuottajan konkurssin tai muun vastaavan syyn vuoksi kyseisen palveluntuottajan asiakas saa mainitut palvelut asuinmaakuntansa liikelaitoksesta tai liikelaitoksen muulla tavoin tuottamana. Asiakkaalla on kuitenkin oikeus valita asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin perusteella myös muu tuottaja 26 §:n 1 momentissa ja 30 §:n 4 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Maakunnan liikelaitoksen omasta palvelutuotannosta säädetään järjestämislain 22 §:ssä ja varautumisvelvollisuudesta mainitun lain 16 ja 52 §:ssä.

Perustelut:

Maakunnan liikelaitokselle poikkeustilanteissa tarpeellinen lisäkorvaus on syytä irrottaa sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksessa esitetystä yhteydestä yleisen taloudellisen edun palvelujen sääntelyyn. Korvauksen kytkeminen yleisen taloudellisen edun sääntelyyn ei ole välttämätöntä, koska liikelaitoksen palvelutuotannon on arvioitu olevan ensisijaisesti luonteeltaan ei-taloudellista. Tämän vuoksi mietintöluonnokseen kirjattu 85 §:n sääntely ehdotetaan poistettavaksi kokonaan. Lisäkorvauksen maksamisesta maakunnan liikelaitokselle palvelutuotannon häiriötilanteesta johtuvasta ja pakottavasta suoran valinnan palvelutuotannon laajentamistarpeesta seuraavien ylimääräisten kustannusten kattamiseksi ehdotetaan säädettäväksi lain 69 §:n 2 momentissa.

Poistettavan 85 §:n sijaan uudeksi 85 §:ksi ehdotetaan säännöksiä sellaisten tilanteiden varalta, joissa yksityisen palveluntuottajan palvelutuotanto päättyy palveluntuottajan konkurssin tai muun

vastaavan syyn johdosta. Jos kyse olisi suoran valinnan palveluntuottajan palvelutuotannon päättymisestä, saisi kyseisen palveluntuottajan asiakas 85 §:n 1 momentin mukaan suoran valinnan palvelut asuinmaakuntansa liikelaitokseen kuuluvasta suoran valinnan palveluyksiköstä, joka on maakunnan alueella parhaiten hänen saavutettavissaan. Konkurssin lisäksi syynä palvelutuotannon päättymiseen voisi olla esimerkiksi kyseisen palveluntuottajan poistaminen palveluntuottajarekisteristä. Ehdotettu 85 §:n sääntely täsmentää järjestämislain 22 §:n 3 momentissa säädettyä maakunnan liikelaitoksen velvollisuutta tuottaa palvelut, jos niitä ei muutoin ole saatavilla lainsäädännön, palvelustrategian tai maakunnan palvelulupauksen mukaisesti. Ehdotetun 85 §:n sääntely konkretisoisi samalla maakunnan liikelaitoksen velvollisuutta mitoittaa oma palveluverkkonsa, toimintansa ja varautumisensa sellaiseksi, että se kykenee välittömästi mukautumaan muiden palveluntuottajien toiminnasta seuraaviin palvelutuotannon häiriötilanteisiin, kuten tilanteeseen, jossa yksi tai useampi merkittävä palveluntuottaja syystä tai toisesta lopettaa nopealla aikavälillä toimintansa tietyllä alueella. Asiakkaalla, jolle olisi pykälän 1 momentin mukaisesti osoitettu liikelaitoksen suoran valinnan palveluyksikkö, olisi pykälän 2 momentin mukaan oikeus vaihtaa palveluyksikkö 20 §:n 4 momentissa säädetystä määräajasta riippumatta.

Vastaavasti, jos kyse olisi asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin perusteella palveluja tuottavan palveluntuottajan palvelutoiminnan päättymisestä, saisi kyseisen palveluntuottajan asiakas pykälän 3 momentin mukaan mainitut palvelut asuinmaakuntansa liikelaitoksesta tai liikelaitoksen muulla tavoin tuottamana, kuten ostopalveluna tuotettuna. Maakunnan liikelaitoksen olisi edellä todetulla tavalla varauduttava myös asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin perusteella palveluja tuottavien palveluntuottajien palvelutoiminnan päättymiseen esimerkiksi konkurssin tai toiminnan keskeyttämisen vuoksi siten, että se mitoittaa oman palveluverkkonsa, toimintansa ja varautumisensa sellaiseksi, että se kykenee välittömästi turvaamaan asiakkaiden riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut häiriötilanteissa. Asiakkaalla olisi kuitenkin oikeus valita asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin perusteella myös muu tuottaja 26 §:n 1 momentissa ja 30 §:n 4 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Pykälän 4 momentissa viitattaisiin järjestämislain säännöksiin, joissa säädetään maakunnan omasta palvelutuotannosta sekä varautumisvelvollisuudesta ja varautumisesta tehtävästä yhteistyöstä muiden maakuntien kanssa. Näillä säännöksillä maakunnan liikelaitos veloitetaan huolehtimaan maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen palvelutoiminnan turvaamisesta myös edellä kuvatuissa valinnanvapauslain mukaisten palvelujen häiriötilanteissa. Järjestämislain 16, 22 ja 52 §:n perusteluissa kuvatuilla tavoilla maakunnan liikelaitoksen on huolehdittava asiakkaiden palvelujen turvaamisesta omalla palvelutuotannolla sekä tehtävä tarvittaessa yhteistyötä muiden maakuntien kanssa palvelujen turvaamiseksi häiriötilanteissa. Valmiussuunnitelman tulee sisältää muun muassa riittävät resurssit, joilla maakunta pystyy vastaamaan palveluista ja niiden jatkuvuuden turvaamisesta. Henkilöstöresurssien osalta valmiussuunnitelma sisältää toimenpiteet, miten esimerkiksi työaikajärjestelyillä, henkilösiirroilla liikelaitoksen yksiköiden välillä sekä sijaisreservin käytöllä turvataan palvelujen jatkuvuus. Häiriötilanteen johtuessa palveluntuottajan lopettamisesta, myös toimintansa lopettavan yksikön henkilöstöä voi olla mahdollista rekrytoida maakunnan liikelaitoksen palvelukseen. Tilojen järjestämisessä voidaan hyödyntää hyvin pitkälti olemassa olevia tiloja tehostamalla huoneiden käyttöä tai laajentamalla aukioloaikoja. Tehostamalla liikkuvia palveluja ja etäpalveluja voidaan mahdollistaa tilojen riittävyttä häiriötilanteissa. Lisäksi maakunnalla on mahdollisuus ottaa muihin tarkoitettuja omia tilojaan tilapäiseen käyttöön häiriötilanteen ajaksi. Yhtenä lisäkeinona maakunta voi myös tarvittaessa tehdä esimerkiksi sopimuksen yksityisen palveluntuottajan kanssa tämän tilojen käyttämisestä kyseisen tuottajan toiminnan päättymistilanteessa.

Varautumisen osalta maakunnan on myös tehtävä järjestämislain 16 §:ssä tarkoitetulla tavalla tarpeenmukaista yhteistyötä muiden maakuntien kanssa. Yhteistyöalueen yhteistyösopimuksessa voidaan varautumiseen liittyvissä toimenpiteissä sopia esimerkiksi sosiaali- ja terveyskeskuksen palvelujen osalta asiakkaiden ohjaamisesta toisen maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskuksen erityisesti maakuntien raja-alueilla palvelujen saatavuuden turvaamiseksi. Asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin perusteella annettavien palveluiden osalta voidaan sopia asiakkaiden ohjaamisesta toisen maakunnan liikelaitoksen tuottamaan palveluun tilanteissa, joissa palvelujen saatavuus heikentyy ja riittävää määrää yksityistä palvelutuotantoa ei ole saatavilla.

Käytännössä on todennäköistä, että palvelutuotannon koskevat häiriötilanteet ja markkinoilta poistuminen ovat maakunnan tiedossa hyvissä ajoin, jolloin sillä on aikaa valmistautua palvelutuotannossa tapahtuviin muutoksiin. Valinnanvapauslain 50 §:n mukaan palveluntuottajan irtisanoessa toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen suoran valinnan palvelujen tuottamisesta irtisanomisaika on kuusi kuukautta. Maakunnan irtisanoessa sopimuksen palveluntuottajan jättäessä toistuvasti noudattamatta lakisääteisiä veloitteitaan tai sopimuksen ehtoja, irtisanomisaika on vähintään kolme kuukautta.

Palveluntuottajan konkurssin tai mahdollisten muiden palvelutuotantoon vaikuttavien taloudellisten ongelmien osalta todetaan, että esitetyn palveluntuottajain 5 §:n mukainen palveluntuottajan vakaaraisuutta koskeva sääntely varmistaa rekisteröintivaiheessa palveluntuottajien vakavaraisuuden. Palvelutuotannon aikana rekisteröinnin edellytyksenä olevia taloudellisen luotettavuuden edellytyksiä seurataan. Valinnanvapauslain 39 §:n mukaan suoran valinnan palveluntuottajalla on oltava toiminnan luonteeseen nähden riittävä taloudellinen kantokyky ja sen toiminnan on oltava vakaata siten, että suoran valinnan palvelujen tuotannon jatkuvuus voidaan turvata. Maakunnan tulee valvoa näiden edellytysten täyttymistä toiminnan aikana. Näin ollen palvelutuotantoon vaikuttavat palveluntuottajan taloudelliset ongelmat tulevat maakunnan tietoon hyvissä ajoin ennen palveluntuottajan mahdollista konkurssia tai osakeyhtiön purkamista, joiden jälkeen kuluu edelleen aikaa ennen palvelutuotannon loppumiseen. Myös konkurssiin asettaminen ja selvitysmenettely vievät aikaa useamman kuukauden, joten palveluntuottajan konkurssitilanteessa maakunnalla jää aikaa palveluvelvoitetta koskevan päätöksentekoon ja asianmukainen toimeenpanoon myös henkilöstön, tilojen ja laitteiden osalta ennen yksityisen tuottajan palvelutuotannon päättymistä.

69 §

Suoran valinnan palveluntuottajille maksettavat muut korvaukset

Maakunta ja suoran valinnan palveluntuottaja saavat sopia palveluntuottajalle kiinteän korvauksen lisäksi maksettavista muista korvauksista. Muiden korvausten avulla maakunta voi ottaa huomioon oman alueensa asukastiheydessä, syrjäisyydessä, kielellisissä olosuhteissa ja muissa vastaavissa olosuhteissa ilmenevät erilaiset paikalliset olosuhteet.

Maakunnan on maksettava maakunnan liikelaitokselle erillinen korvaus palvelutuotannon häiriötilanteesta johtuvasta ja pakottavasta suoran valinnan palvelutuotannon laajentamistarpeesta seuraavien ylimääräisten kustannusten kattamiseksi. Erillisen korvauksen perusteista päätettäessä noudattavista määrääjoista säädetään 89 §:n 2 ja 5 momentissa ja 92 §:n 3 momentissa.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa valtakunnallisen yhdenvertaisuuden ja 63 §:ssä tarkoitettujen tavoitteiden toteuttamiseksi tarpeellisia säännöksiä suoran valinnan palveluntuottajalle maksettavien muiden korvausten tarkemmista perusteista.

Perustelut:

Suoran valinnan palveluista maksettavien korvausten sääntelyä ehdotetaan täydennettäväksi siten, että maakunnan on maksettava liikelaitokselle erillinen korvaus sellaisten ylimääräisten kustannusten kattamiseksi, jotka seuraavat palvelutuotannon häiriötilanteesta johtuvasta ja pakottavasta suoran valinnan palvelutuotannon laajentamistarpeesta. Korvaus tulisi kyseeseen, kun laajentamistarve johtuisi palvelutuotannon häiriötilanteesta, kuten esimerkiksi alueellisesti merkittävän yksityisen palveluntuottajan konkurssista taikka tällaisen tuottajan palveluntuottajarekisteristä poistamisesta. Korvauksella voitaisiin kattaa ne kustannukset, jotka seuraavat tavanomaista nopeamman palvelutuotannon laajentamisen vuoksi. Tällä varmistetaan, että maakunnan liikelaitoksen on taloudellisesti mahdollista kaikissa tilanteissa asianmukaisesti turvata suoran valinnan palvelujen riittävä saataavuus ja tarvittaessa puuttua välittömästi myös korvaavan palvelutuotannon keinoin mahdollisiin palvelujen saatavuutta vaarantaviin tilanteisiin. Maakunnan olisi päätettävä mainitun erillisen korvauksen perusteista ennen suoran valinnan palvelujen käyttöönottoa 89 §:n 2 ja 5 momentissa ja 92 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa määrärajoissa, kuten muistakin suoran valinnan palveluja koskevista korvauksista.

Ehdotetun 69 §:n 2 momentin sääntely tulisi sovellettavaksi ehdotetun 85 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa. Ehdotetun 85 §:n 1 momentin mukaan yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan palvelutuotannon päättyessä palveluntuottajan konkurssin tai muun vastaavan syyn johdosta, kyseisen palveluntuottajan asiakas saisi suoran valinnan palvelut asuinmaakuntansa liikelaitokseen kuuluvasta suoran valinnan palveluyksiköstä, joka on maakunnan alueella parhaiten hänen saavutettavissaan. Yksityisen palveluntuottajan asiakkaiden siirtyessä maakunnan liikelaitoksen asiakkaiksi saa liikelaitos myös muutoin 10 luvun sääntelyn perusteella suoran valinnan palveluntuottajalle maksettavat korvaukset näiden asiakkaiden osalta. Ehdotetun 69 §:n 2 momentin mukainen korvaus ei aiheuttaisi kilpailun vääristymistä palveluntuottajien välillä, sillä tarve lisäkorvaukseen kytkeytyisi järjestämislain 22 §:n 3 momentissa säädettyyn maakunnan liikelaitoksen velvollisuuteen tuottaa palvelut, jos niitä ei muutoin ole saatavilla lainsäädännön, palvelustrategian tai maakunnan palvelulupauksen mukaisesti. Tämä maakunnan liikelaitoksen erityinen velvollisuus ei koske yksityisiä palveluntuottajia eikä niille siksi ole tarpeen maksaa vastaavaa palvelutuotannon laajentamistarpeeseen liittyvää korvausta.

Maakunnan rahoituksen määräytymisestä säädettäisiin maakuntien rahoituksesta annettavassa laissa. Jos maakunnalle varainhoitovuodeksi myönnetty, kuukausittain maksettava, rahoitus ei olisi riittävä häiriötilanteesta aiheutuvan suoritettavan korvauksen maksamiseksi, eli maakunnan käytävissä oleva rahoitus muutoin vaarantaisi riittävien sosiaali- ja terveystalvelujen turvaamisen, maakunnalla olisi oikeus saada lisärahoitusta rahoituslain 7 §:n nojalla.

Profilointi

55 §

Suoran valinnan palveluntuottajan velvollisuudet

Suoran valinnan palveluntuottaja vastaa palvelujensa tuottamisesta lainsäädännön ja maakunnan 42 §:n mukaisesti asettamien ehtojen mukaisesti. Palveluntuottajan velvollisuus tuottaa 18 §:n 2 momentissa tai 4 momentissa tarkoitettuja palveluja määräytyy palveluyksikön sijaintimaakunnan päätöksen mukaisesti. Palveluntuottaja voi itse määritellä, jollei maakunnan asettamista ehdoista muuta

johdu, millä alueella se tuottaa palveluyksikkönsä ulkopuolelle annettavia palveluja, jos niitä sisältyy sen palveluihin. Palveluntuottajan on ilmoitettava tällöin ennalta julkisesti maantieteellinen alue, jolla palveluja tuotetaan.

Suoran valinnan palveluntuottajan on ilmoitettava palvelujensa tuottamista koskevista olennaisista muutoksista. Muutos on olennainen, jos se koskee 45 §:n 2 momentin mukaisesti ilmoitettuja tai 48 §:n perusteella sovittuja asioita. Palveluntuottajan on tehtävä ilmoitus maakunnalle ja asiakkailleen vähintään kaksi kuukautta ennen muutosta. Muista palveluihin vaikuttavista muutoksista on ilmoitettava vähintään kaksi viikkoa ennen muutosta. Jos muutos johtuu häiriötilanteen tai poikkeusolojen vuoksi tarvittavista välttämättömistä toimenpiteistä palvelutuotannon jatkuvuuden turvaamiseksi, muutoksista on ilmoitettava viipymättä sen jälkeen, kun tuottajalla on niistä tieto. Ilmoitus tehdään 77 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettua tuottajahallintapalvelua käyttäen. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä siitä, milloin 45 §:n 2 momentin mukaisesti ilmoitettuja ja 48 §:n perusteella sovittuja asioita koskevat muutokset palvelujen tuottamisessa ovat olennaisia.

Suoran valinnan palveluntuottajan on tehtävä toiminta-alueellaan yhteistyötä maakunnan ja kuntien kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi maakunnan kanssa tekemässään sopimuksessa määritellyllä tavalla.

Suoran valinnan palveluntuottajan velvollisuudesta ottaa palveluyksikössään annettavaan koulutukseen ja siihen liittyvään harjoitteluun terveydenhuollon opiskelijoita säädetään järjestämislain 23 §:ssä.

Suoran valinnan palveluntuottajan on valmiussuunnitelmin sekä muilla toimenpiteillään varauduttava sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteitä edellyttäviin normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin maakunnan 42 §:n mukaisesti asettamien ehtojen mukaisesti sekä osallistuttava järjestämislain 52 §:ssä tarkoitettuihin maakunnan varautumistoimiin.

Suoran valinnan palveluntuottajan on ilmoitettava 77 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettua tuottajahallintapalvelua käyttäen ajantasaisesti palveluun pääsyn tosiasialliset odotusajat. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydettyä myös suullisesti tai kirjallisesti. Odotusajat eivät saa ylittää terveydenhuoltolain 51 §:ssä säädettyjä hoitoon pääsyn enimmäisaikoja.

Suoran valinnan palveluntuottajan on järjestettävä tietohallintonsa siten, että suoran valinnan palveluiden asiakas- ja potilastietojen käsittely on eriytetty muusta tietojenkäsittelystä.

74 §

Kansaneläkelaitoksen tehtävät korvausten maksatuksessa

Kansaneläkelaitos vastaa tämän lain mukaisiin suoran valinnan palveluntuottajille 64 ja 65 §:n sekä 67—69 §:n perusteella maksettaviin korvauksiin liittyvän valtakunnallisen maksuliikenteen hallinnoinnista ja teknisestä toteutuksesta. Kansaneläkelaitos määrittelee yhteistyössä maakuntien kanssa yhtenäiset menettelyt korvausten maksatuksessa. Maakunnat vastaavat korvausten sisällöstä ja niiden kohdentumisesta.

Kansaneläkelaitos laskee 65 §:n mukaiset kiinteät korvaukset valtioneuvoston asetuksella päätettyjen painokertoimien ja maakunnan päättämän keskimääräisen asiakaskohtaisen euromäärän perusteella. Korvaus maksetaan suoran valinnan palveluntuottajille kokonaissummana ilman asiakaskohtaista erittelyä. Maakunnalla ja palvelun tuottajalla ei ole oikeutta saada tietoa asiakaskohtaisista painokertoimista. **Siitä poiketen mitä julkisuuslain 11 §:n 1 momentissa säädetään, palveluntuottajalla on oikeus saada suoran valinnan palvelun korvaustason selvittämistä varten Kansaneläkelaitokselta ainoastaan kiinteän korvauksen maksatukseen liittyvät yhteenvetotiedot asiakkaidensa tarvetekijöistä.**

Kansaneläkelaitos on rekisterinpitäjä kiinteän korvauksen laskennassa tarvittavalle henkilörekisterille. Rekisterin tarkoituksena on mahdollistaa asiakkaiden valitsemien palveluntuottajien kiinteän korvauksen laskenta ja maksatus. Rekisterissä on tiedot asiakkaiden valitsemista suoran valinnan palveluntuottajista, niiden asiakkaista sekä asiakkaita koskevista 65 §:n 4 momentin mukaisesti säädettyistä tarvetekijöistä ja tarvetekijöiden painokertoimien perusteella lasketuista asiakaskohtaisista kertoimista. Rekisterin tietoja ei saa luovuttaa muuhun käyttötarkoitukseen. Tiedot säilytetään rekisterissä 12 vuotta. Kiinteän korvauksen laskennassa käytettyjä asiakaskohtaisia tietoja ei saa luovuttaa muuhun käyttötarkoitukseen.

Luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679), jäljempänä tietosuoja-asetus, tarkoitettulla rekisteröidyllä ei ole tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaista oikeutta siihen, että Kansaneläkelaitoksen tulee rajoittaa henkilötietojen käsittelyä silloin, kun se hoitaa tämän lain mukaista tehtävää.

Perustelut

Perustuslakivaliokunnan mukaan oli selvää, että lainsäätäjän toimivaltaan ei voi kuulua yksityiselämän suojan kannalta keskeisten arkaluonteisten tietojen käsittelystä säättäminen vastoin tietosuoja-asetuksen sääntelyä. Valiokunta katsoi, että mikäli ehdotettu sääntely osoittautuu sosiaali- ja terveysvaliokunnan tarkastelussa tietosuoja-asetuksen vastaiseksi, se on poistettava lakiehdotuksesta tai sitä on muutettava niin, että se mukautuu tietosuoja-asetuksen sääntelyyn. Tämä oli valiokunnan mukaan edellytyksenä sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Perustuslakivaliokunta piti tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen käyttämisen kannalta merkityksellisenä tekijänä riskiä siitä, että palvelujen tuottajan asiakkaille tosiasiallisesti määrättäisiin esimerkiksi tutkimuksia eri lailla riippuen siitä, paljonko heistä maksetaan kapitaatiokorvausta. Perustuslakivaliokunta on korostanut myös, että tietojen suojaamista oikeudettomalta käytöltä ei voi perustaa rekisterinpitäjää tai tietojen käsittelijää koskevan virkavastuun tai muun seuraamusjärjestelmän varaan. Perustuslakivaliokunnan mielestä on selvää, että kapitaatiokorvauksen maksamista koskevan sääntelyn perustuslainmukaisuuden riittävänä edellytyksenä ei voida pitää myöskään tuottajan kuumista tietosuoja-asetuksen seuraamusmaksusääntelyn piiriin.

Perustuslakivaliokunnan mielestä valinnanvapauslakiehdotuksen 65 §:ää ei ole riittävästi mukautettu tietosuoja-asetuksen sääntelyyn. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mainitsemaa lainsäädännön vaikutusten seuranta ei voida perustuslakivaliokunnan mukaan pitää riittävänä. Valinnanvapauslakiehdotuksen 65 §:ää on siten muutettava niin, että se mukautuu tietosuoja-asetuksen sääntelyyn.

Tämä on edellytyksenä sille, että valinnanvapauslakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sääntelyä voidaan tässä suhteessa parantaa esimerkiksi edellyttämällä palveluntuottajan tietohallinnon tehtäväkohtaista eriyttämistä säädösperustaisin palomuurijärjestelyin ja rajoittamalla palveluntarjoajan osalta asianosaisen tiedonsaantioikeutta.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että valinnanvapauslain 74 §:n mukaan Kansaneläkelaitos on rekisterinpitäjä kiinteän korvauksen laskennassa tarvittavalle henkilörekisterille. Rekisterin tietoja ei saa luovuttaa muuhun käyttötarkoitukseen. Maakunnalla ja palvelun tuottajalla ei ole oikeutta saada tietoa asiakaskohtaisista tarvetekijöistä ja painokertoimista.

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sääntelyä voidaan parantaa esimerkiksi edellyttämällä palveluntuottajan tietohallinnon tehtäväkohtaista eriyttämistä säädösperustaisin palomuurijärjestelyin.

Sosiaali- ja terveysministeriö esittää perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella, että valinnanvapauslain 55 §:ään (*suoran valinnan palveluntuottajan velvollisuudet*) lisätään uusi 6 momentti, jonka mukaan suoran valinnan palveluntuottajan on järjestettävä tietohallintonsa siten, että suoran valinnan palveluiden asiakas- ja potilastietojen käsittely on eriytetty muusta tietojenkäsittelystä. Kyse olisi tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisen kansallisen liikkumavaran ja 9 artiklan 3 kohdan edellyttämästä suojatoimenpiteestä siten, että käsittely sidotaan vain asiakkaan palveluun ja efektiivisesti vain siihen osallistuvien työtehtäviin ja tehtävien mukaisiin käyttöoikeuksiin. Eriyttämällä tarkoitetaan teknisiä toimenpiteitä, joilla rajataan asiakas- ja potilastietojen käsittely välittömästi vain suoran valinnan palveluiden toteuttamiseksi, joiden osalta tietojen käsittelyä voidaan pitää välttämättömänä. Ehdotetun teknisen rajoituksen seurauksena suoran valinnan palveluntuottaja ei voisi hyödyntää asiakas- ja potilastietoja esimerkiksi toimintaansa tukevassa analytiikassa ja asiakashankinnassa tai muissa sellaisissa tehtävissä, jotka eivät ole asiakkaan välittömän palvelun kannalta välttämättömiä.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 65/2018 vp) todennut, että sääntelyä voidaan EU:n yleiseen tietosuoja-asetuksen nähden parantaa esimerkiksi rajoittamalla palveluntarjoajan osalta asianosaisen tiedonsaantioikeutta.

Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetyin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki) tarkoituksena on, perustuslain 12 §:n 2 momentissa säädetyin julkisuusperiaatteen mukaisesti, muun ohella antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus valvoa julkisen vallan ja julkisten varojen käyttöä sekä vaikuttaa julkisen vallan käyttöön ja valvoa oikeuksiaan ja etujaan.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Ministeriö esittää perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella palveluntarjoajan tiedonsaantioikeutta koskevaan rajoituksen osalta valinnanvapauslakiehdotuksen 74 §:n 2 momenttia muutettavaksi siten, että rajoitetaan palveluntuottajan asianosaisaseman tiedonsaantioikeutta vain kiinteän

korvauksen maksatukseen liittyviin yhteenvetotietoihin asiakkaidensa valinnanvapauslain 65 §:ssä ja sen nojalla annettavassa valtioneuvoston asetuksessa todetuista tarvetekijöistä.

Muutoksen tarkoituksena on mahdollistaa poikkeus julkisuuslain 11 §:n 1 momenttiin, jonka nojalla palveluntuottajalla olisi oikeus tarkistaa tiedot Kansaneläkelaitokselta. Rajoitus on tehty siten, että siinä turvataan perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 49/2016) mukaisesti riittävä asianosaisen tiedonsaantioikeus palveluntuottajan oikeusturvan, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja lainmukaisuuden takaamiseksi. Julkisuuslakiin tehtävä asianosaisjulkisuuden rajoitus on välttämätön, jotta profiointia koskeva sääntely mukautuu tietosuojasetuksen mukaiseen sääntelyyn.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että valinnanvapauslakiehdotusta on edellä ehdotettu muutettavaksi siten, että se mukautuu perustuslakivaliokunnan lausunnon edellyttämällä tavalla tietosuojasetuksen sääntelyyn. Kapitaatiokorvaukseen perustuvalla korvauksen maksamista koskevilla ehdotetuilla säännöksillä ei ole rekisteröityä koskevia oikeusvaikutuksia, ei edes välillisesti, eivätkä ne vaikuta rekisteröityyn perustuslakivaliokunnan kuvaamalla ”vastaavalla tavalla”.

80 §

Kansaneläkelaitoksen oikeus saada tietoja

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada maakunnilta ja palveluntuottajilta salassapitosäännösten estämättä ja korvauksetta 14 §:n 2 momentissa tarkoitetut laitoshoidtoa koskevat tiedot ja 74 §:ssä tarkoitetun maksatuksen hallinnoimiseksi tarvittavat välttämättömät tiedot maksujen perusteena olevien asiakkaiden yksilöintitiedoista, asiakkaiden saamista palveluista ja maksettavien korvausten perusteista.

Kansaneläkelaitoksella on lisäksi oikeus saada salassapitosäännösten estämättä ja korvauksetta 65 §:ssä tarkoitetun kiinteän korvauksen laskemiseksi välttämättömät asiakkaita koskevat tiedot seuraavasti:

- 1) Eläketurvakeskukselta eläkerekisteristä tiedot asiakkaiden työmarkkina-asetuksesta ja työkyvyttömyydestä;
- 2) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta hoitoilmoitusrekisteristä asiakkaiden diagnoosi- ja toimenpidetiedot;
- 3) työ- ja elinkeinoministeriön työ- ja elinkeinotoimiston asiakastietojärjestelmän henkilöasiakasrekisteristä työttömyyttä koskevat tiedot;
- 4) Verohallinnosta asiakkaiden tulo- ja verotiedot;
- 5) Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmästä henkilöiden yksilöintitiedot, perhesuhteet sekä syntymä- ja kuolintiedot.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus käyttää salassapitosäännösten estämättä 65 §:ssä tarkoitetun kiinteän korvauksen laskemisessa tarvittavia välttämättömiä asiakkaita koskevia tietoja Kansaneläkelaitoksen lääkekorvausrekisteristä lääkkeiden erityiskorvauksista ja sairausvakuutuksesta korvatuista lääkkeistä. asiakkaille myöntämiensä lääkkeiden erityiskorvausoikeuksista ja sairausvakuutuksesta korvatuista lääkkeistä sekä muita lailla säädettyjen tehtävien hoitamista varten saamiaan tietoja asiakkaiden koulutustasosta, diagnoositiedoista, palvelutarve- ja toimintakykyarvotiedoista, työllisyydestä ja muista sosioekonomista asemaa koskevista tiedoista.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä ja korvauksetta Väestörekisterikeskuksesta tässä laissa säädettyjen tehtäviensä edellyttämät asiakkaiden yksilöintitiedot.

Perustelut

Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota valinnanvapauslakiluonnoksen 80 §:n 3 momentissa olevaan Kelan tiedonsaantioikeuteen. Perustuslakivaliokunnan mielestä sosiaali- ja terveysvaliokunta ei ole esittänyt riittäviä perusteita laajentaa 80 §:n 3 momentissa olevaa Kelan tiedonsaantioikeutta. Tämän johdosta on perustuslakivaliokunnan mukaan arvioitava, onko ehdotetulle käsittelylle esitettävissä välttämättömyysvaatimuksen kannalta sellaisia hyväksyttäviä perusteita, joita ei ole kuvattu. Arviointi olisi tehtävä tietosisällöittäin.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että Kelan tiedonsaantioikeutta täsmennetään siten, että 80 §:n 3 momentin mukainen tiedonsaantioikeus rajoitetaan koskemaan välttämättömiä asiakkaita koskevia tietoja Kelan lääkekorvausrekisteristä lääkkeiden erityiskorvauksista ja sairausvakuutuksesta korvatuista lääkkeistä.

Tiedonsaantioikeus olisi välttämätöntä, jotta Kansaneläkelaitos voisi laskea 65 §:n mukaisen kiinteän korvauksen. Kiinteän korvauksen laskemisessa tarvittavista tietosisällöistä säädetään 65 §:ssä ja niitä tarkennetaan 65 §:n nojalla annettavalla asetuksella.

Ministeriön näkemyksen mukaan 65 §:n mukainen tarvetekijöiden määrittäminen on tutkittuun näyttöön perustuvaa työtä. Kun tieteellinen näyttö lisääntyy tulevien vuosien aikana, voidaan myös tarvetekijöiden joukkoa ja niiden kertoimia jatkossa päivittää tietopohjan parantuessa ja palvelujen käytön rakenteen muuttuessa. Päivittäminen tapahtuisi muuttamalla 65 §:n 4 momentin mukaista asetusta, ja käytännössä 80 §:n Kansaneläkelaitokselle antamia tiedonsaantioikeuksia tulisi lakimuutoksin päivittää laadittavan asetuksen asettamien vaatimusten mukaiseksi siten, että Kansaneläkelaitoksella on kiinteän korvauksen laskennassa käytössään samat tiedot kuin Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksella on sen laatiman tarvetekijöitä koskevan 65 §:n mukaisen valtioneuvoston asetuksen varten annettavan esityksen perusteena.

Kuten on todettu, Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus liittyy tarvetekijöihin, jotka perustuvat tutkimustuloksiin, joiden perusteella henkilön sairastavuuteen ja odotettavissa olevaan palveluiden tarpeeseen liittyvät tiedot ovat välttämättömiä, jotta voidaan määrittää tuottajalle asiakkaasta maksettava korvaus. Suomessa tälläkin hetkellä käytössä olevissa kuntien terveydenhuollon rahoituksen valtionosuuskriteereissä sairastavuuden määrittely tehdään Kelan rekisterissä olevien lääkkeiden erityiskorvausoikeuksia koskevien tietojen perusteella. Tutkimusten mukaan (Vaalavuo ym. 2013) erityiskorvausoikeuksien avulla määritellyillä sairastavuustekijöillä on tärkeä merkitys tarvevaikoinnissa.

Tänä vuonna valmistuneen tutkimuksen mukaan (Häkkinen ym. 2019: Kapitaatiokorvaukset sote-keskuksen suoran valinnan palveluissa) pelkästään erityiskorvausoikeuksiin perustuva sairastavuuden määrittely on kuitenkin puutteellinen ja sen selityskyky sote-keskusten suoran valinnan palveluiden kustannuksista on alhainen. Sairastavuuden määrittelyyn tarvitaan tarkempia tietoja henkilöiden hoidon aikana saamista diagnooseista sekä heille annetuista lääkemääräyksistä. Erityiskorvausoikeuksia käytettäessä huomioon ottamatta jäävät sellaiset sairaudet, joissa lääkeshoidolla ei ole suurta merkitystä. Lisäksi pelkällä erityiskorvausoikeustiedolla (ilman tietoa onko henkilö myös käyttänyt lääkkeitä hänellä erityiskorvausoikeuden perusteella päätellyn perussairaudesta hoitoon) ei

voida määritellä kaikkia keskeisiä kansansairauksia (kuten esimerkiksi dementia tai syöpätaudit), vaikka niiden hoitaminen perustuu myös erityiskorvattaviin lääkkeisiin.

Kansallisissa korvauskriteereissä käytetään useassa maassa (esim. Saksassa ja Hollannissa) yhä enemmän lääke- tai reseptitietoja. Tätä varten on kehitetty useita laskenta-algoritmeja. Reseptin perusteella määritelty diagnoosi voi olla jopa tarkempi kuin vastaanottokäynnin yhteydessä määritelty, jossa on saattanut olla kyse vasta diagnoosiepäilystä. Lääketiedoista tavoitetaan myös tiettyjä kroonisia sairauksia paremmin kuin pelkästään käynteihin tai hoitajaksoihin perustuvista diagnooseista.

Tieto erityiskorvausoikeuksista ja korvatuista lääkkeistä voitaisiin ottaa käyttöön jo pilotointivaiheessa, jolloin maakuntien tulisi noudattaa valinnanvapauslain 8, 9 ja 10 lukujen säännöksiä, ja joita varten tulisi käytännössä laatia 65 §:n 4 momentin tarkoittama asetus.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 65/2018) perusteella 80 §:n 3 momentin tiedonsaantioikeuksia on olennaisesti rajoitettu, mutta vastaa itse asiassa pilottivaiheessa toteutettavaa 65 §:n mukaista kiinteää asiakaskohtaista korvausta.

Ministeriön näkemyksen mukaan tarvetekijöiden määrittäminen on tutkittuun näyttöön perustuvaa työtä. Kun tieteellinen näyttö lisääntyy tulevien vuosien aikana, voidaan myös tarvetekijöiden joukkoa ja niiden kertoimia jatkossa päivittää tietopohjan parantuessa ja palvelujen käytön rakenteen muuttuessa. Päivittäminen tapahtuisi muuttamalla 65 §:n 4 momentin mukaista asetusta, ja käytännössä 80 §:n Kansaneläkelaitokselle antamia tiedonsaantioikeuksia tulisi lakimuutoksin päivittää laadittavan asetuksen asettamien vaatimusten mukaiseksi.

Sen sijaan painokertoimien valmisteleminen ei välttämättä aina olisi tieteellistä tutkimusta, vaan saattaisi täyttää tietojohtamisen tai viranomaisen suunnittelu- ja selvitystehtävän tunnusmerkit. Sitä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voisi toteuttaa 65 §:ssä määriteltyä tehtäväänsä usealla eri tavalla ja tiedonsaantioikeus varmistuisi yleislainsäädännön perusteella. Esimerkiksi julkisuuslain 28 §:n nojalla voidaan yksittäistapauksessa luovuttaa tietoja salassa pidettävästä asiakirjasta tieteellistä tutkimusta, tilastointia taikka viranomaisen suunnittelu- tai selvitystyötä varten. Tietojen saannin tarve määrittyisi aina yksittäistapauksellisesti. Sinällään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain (668/2008) 5 §:n perusteella oikeus tietojen ja näytteiden keräämiseen ja käyttöön. Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä lakiehdotus sosiaali- ja terveystietojen toissijaiseksi (toisiolaki) käyttämiseksi. Lain tavoitteena on mahdollistaa sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnassa sekä sosiaali- ja terveysalan ohjaus-, valvonta-, tutkimus- ja tilastotarkoituksessa tallennettujen henkilötietojen tehokas ja tietoturvallinen käsittely, sekä niiden yhdistäminen Kansaneläkelaitoksen, Väestörekisterikeskuksen, Tilastokeskuksen ja Eläketurvakeskuksen henkilötietoihin. Lain mukaisia käyttötarkoituksia olisivat:

- 1) tilastointi;
- 2) tieteellinen tutkimus;
- 3) kehittämis- ja innovaatiotoiminta;
- 4) opetus;
- 5) tietojohtaminen;
- 6) sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisohjaus ja -valvonta; sekä
- 7) viranomaisen suunnittelu- ja selvitystehtävä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mahdollisuudet käsitellä sote-tietoja laajenisivat tulevaisuudessa toisiolain myötä.

Notifikaatio ja esityksen EU-oikeudellinen arvio

Tämän asiakirjan liitteenä on sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 1.3.2019 toimitettu notifiointin merkitystä täsmentävä lausunto liitteineen. Kyseisen lausunnon liitteenä 1 on komissiosta saatu viesti koskien SEUT 108(3) artiklan tulkintaa. Liitteenä 2 on ministeriössä laadittu taustamuistio, jossa on käyty läpi potentiaalisten valtiontukielementtien merkitys sekä muun muassa esitetty alustavat laskelmat konkurssisuojaan taloudellisesta arvosta.

Valinnanvapausjärjestelmä on hallituksen arvion mukaan olennaisilta osiltaan ensisijaisesti luonteeltaan ei-taloudellinen, eivätkä EU:n valtiontukisäännöt siten lähtökohtaisesti sovellu järjestelmään. Tälle näkemykselle on kaikkiaan vahvat perusteet ja aivan erityisesti näin on maakunnan suoran valinnan palvelutuotannon osalta. Vaikka toiminnan katsottaisiin olevan joltain osin luonteeltaan taloudellista, ei järjestelmään tässäkin tapauksessa näyttäisi liittyvän valtiontukiongelmaa. Koska asian eduskuntakäsittelyn aikana esillä ollut epävarmuus järjestelmän valtiontukiluonteesta ei ole hälvennyt, on päädytty siihen, että järjestelmän olennaiset osat ilmoitetaan komissiolle oikeusvarmuussyistä tehtävällä valtiontuki-ilmoituksella (notifikaatio).